

ALÍCIA (UN VIATGE AL PAÍS DE LES MERAVELLES) a partir de LEWIS CARROLL direcció CARLOTA SUBIROÉS

TANCA ELS ULLS I MIRA ENDINS

carlota subirós

Alícia és un viatge al món dels somnis.

Un viatge que va ser somiat per primera vegada l'any 1862, en una cèlebre excursió en barca, una tarda assolellada de juliol. Era diumenge, i el matemàtic i professor de la Universitat d'Oxford Charles L. Dodgson havia sortit al camp amb les tres filles del degà Liddell, tres nenes que l'estimaven amb bogeria per les històries que els explicava. Aquell dia, Dodgson va dedicar a la mitjana, Alice, un conte fluïd i sinuós com el riu mateix per on remaven. En tornar a casa, ella va demanar-li que escrivís les aventures que els havia explicat; Dodgson s'hi va posar aquella mateixa nit i va il·lustrar el manuscrit amb múltiples dibuixos. Tres anys més tard, el llibre apareixia publicat amb les il·lustracions del cèlebre caricaturista Sir John Tenniel i signat amb el nom de ploma de l'autor, Lewis Carroll.

Des de llavors, *Alícia al país de les meravelles* i la seva continuació, *A través*

del mirall, s'han convertit en dos clàssics absoluts de la literatura occidental. Per la força i la puresa de les seves imatges, carregades de simbolisme. Pel seu joc constant amb el llenguatge, que posa en evidència fins a quin punt és arbitrari i artificial l'ordre amb què volem dominar, a través de les paraules, l'experiència múltiple i caòtica de la vida. Per la seva relació inquietant amb la infància, tenyida d'ambigüitats (és realment un llibre per a nens?). I en definitiva, per com aconsegueix conjurar una mirada fascinada sobre el món subvertint tots els valors establerts. *Alícia* és, sobretot, una manera d'obrir els ulls davant de la vida. I alhora, una manera de tancar-los: tancar els ulls i mirar endins.

És impossible donar un sentit unívoc al viatge d'*Alícia*. *Alícia* s'ha convertit en un model, un patró, un arquetip: endinsar-se en *Alícia* és com navegar en una mitologia contemporània, a la recerca

del seu significat profund. Artistes, crítics literaris, lingüistes, científics, matemàtics, lògics, psicoanalistes i filòsofs de les més diverses escoles han observat amb lupa cadascuna de les converses i experiències d'*Alícia*, i les han convertit en argument de la seva visió particular del món. En tot cas, *Alícia* és un viatge iniciàtic. Un viatge que s'ençén a partir del desig, de la curiositat, de la temptació. I que implica necessàriament perdre's, caure, enfonsar-se en l'obscuritat total, en el llenguatge enlluernador dels somnis on aparentment res no té sentit. Però enmig de la foscor apareixen, soterrades, revelacions que només poden intuir-se en una visió alliberada, on totes les identitats es fonen i es recomponen.

Alícia s'enfronta a un eixam sempre canviant de figures, persones i animals; cadascuna d'elles qüestiona la seva identitat i la tracta d'idiota. (Fins a quin punt estàs disposat a sentir-te idiota? Quantes de les teves certeses estàs disposat a posar en dubte?). Quan viatges, quan et perds, quan estàs sol en un país estranger, tot es posa en dubte. Tot el que et vas trobant és atzarós, inconnex, però tu segueixes un fil implacable, que lliga tot el que va passant, que ho converteix tot en signe: has de trobar el camí de retorn. *Alícia* és la crònica d'un viatge radical. El sentit del viatge només comences a intuir-lo més tard, quan ja tornes a ser a casa. L'autèntica aventura d'un somni és la seva interpretació.

La interpretació d'un somni

Totes les cultures han tingut els seus mètodes d'interpretació dels somnis –a través dels oracles, dels endevins,

dels artistes o dels psicoanalistes. Freud va publicar *La interpretació dels somnis* el 1899, obrint les portes del segle xx a una infatigable investigació pel reialme de l'inconscient, personal i col·lectiu. Aquests dies m'he adonat que la posada en escena és també una forma d'interpretació dels somnis. Les imatges, el ritme, els climes, les paraules que es pronuncien, tot està carregat d'una sensació íntima de necessitat que no recau ni en l'acció, ni en la trama, ni en cap sentit explícit. Cada frase pronunciada té el pes d'un enigma; cada trobada amaga una revelació; cada personatge amb qui es troba *Alícia* és, en certa manera, una esfínx. La potència d'*Alícia* és que el secret d'aquesta esfínx no es revela mai.

De fet, Carroll és considerat un dels grans mestres del *nonsense* (literalment, el 'sense-sentit'). I és cert: si ressegueixes el viatge d'*Alícia* des de fora, res no té sentit. Tot són "Paraules Aparentment Buides", tal com diu Leopoldo M. Panero. Però si entres endins, *it all makes sense*. Si vas al fons, tot té sentit. La paraula esdevené Plena. Plena per a tu.

L'oracle de Delfos tenia aquesta lema: *Coneix-te a tu mateix*. Sàpigues qui ets. Això s'ho pregunta *Alícia* a cada moment. Qui sóc? Però és una pregunta sense resposta. Només té la resposta que tu li vulguis donar, ara mateix. Ara i aquí.

La papallona

Alícia al país de les meravelles és un llibre més intuïtiu, més salvatge, dominat pels instints –menjar, beure, créixer, encarar-se als mas-

cles i a les femelles, sobreviure en un món animal. *A l'altra banda del mirall* és una especulació més intel·lectual, marcada per la metàfora de la reflexió i del joc dels escacs, pel conflicte de les dualitats, per l'arbitrarietat del llenguatge. Vistos com un tot, els dos llibres d'Àlícia mostren un procés de transformació; l'experiència d'una mort i d'un renaixement; un canvi de pell.

Quantes vegades ens fem grans, a la vida? Quin dia vam deixar de ser nens? Què conservem, encara, de la criatura que vam ser? En quina mesura som encara, essencialment, aquella criatura? En quina mesura l'hem perdut per sempre més?

Roland Barthes ho va dir així: *En el fons, no existeix cap més país que la infància*. Jo no vull mitificar la infància. No sé què és, la infància. Sé què són, per a mi, les imatges que m'acompanyen des que era nena. Però l'experiència de la pròpia edat es

transforma cada dia, amb cada estat d'ànim, com el propi cos. A tots ens poden arribar a faltar les paraules, en un moment o altre, davant la tendresa, la diversió, l'exasperació, l'alegria, el desconcert que genera un nen. I a tots ens enlluerna la seva vitalitat.

La vitalitat. Un d'aquests vespres, l'Alba va sentir aquesta frase a la ràdio: *Vital és aquell que busca una sortida*. L'Àlícia sempre busca una sortida. En les situacions més fosques, enmig de qualsevol malson, lluita per la seva vida. Canvia de pell.

Morir per renéixer. Perdre's per trobar-se. Lao Tse ho va dir així: *Allò que el cuc de seda anomena "fi del món", tots els altres ho anomenen "papallona"*.

Aquest espectacle és per a la nena que vas ser. I per a la nena que, un dia, tu també seràs. ■

victorià. La mateixa Àlícia és la Beatriu de Carroll; és la Musa de la seva Comèdia. Jung ha definit *l'anima* com la imatge arquetípica de la dona que compensa la consciència masculina de cada home. El poder de *l'anima* és el de l'*eros*, o sentiment. Diverses circumstàncies van conduir Carroll a personificar la seva imatge interior de la dona en Àlícia, l'heroïna dels seus llibres més famosos. Apareix en la narració del País de les meravelles i del Mirall com una *anima* positiva, que passa de la innocència a l'experiència, de la inconsciència a la consciència. Per complicar-ho encara més, Àlícia, al seu torn, està posseïda per *l'animus*, la imatge de l'home que compensa la consciència femenina. *L'animus* correspon al Logos, o Paraula. Tots dos poders estan notablement capgirats als móns del País de les meravelles i de l'Altra banda del mirall.

Judith Bloomingdale, *Alice com a Anima*

■ La simple enumeració de les inversions a què s'enfronta Àlícia ofereix el panorama d'una destrucció gairebé total de la manera que tenim d'encarar-nos al món –teòricament lògica, ordenada i coherent. Pràcticament totes les referències, excepte la consistència del mateix caos, són aniquilades. Primer, els modes habituals de pensament: la matemàtica corrent i la lògica; al País de les meravelles, no tenen cap sentit. Després vénen les convencions socials i lingüístiques, encara més bàsiques; aquestes tampoc no tenen validesa. Finalment, el marc fonamental de la predicació conscient –la idea de temps i espai– només apareix al record de la confosa però obstinada visitant del món de dalt. Així, Àlícia es converteix en la representant del lector en un

viatge terrorífic envers la nit de l'absurditat. L'única diferència entre Àlícia i el lector –i això és significatiu– és que ella es nega, amb tenacitat ferma i infantil, a acceptar completament el caos, mentre que l'adult gairebé inevitablement hi respon amb l'única defensa que li queda: riu. Evidentment, també riu per altres motius. Però l'essència de les aventures d'Àlícia sota allò que considerem terra comuna és la comèdia més sòrdida imaginable, la comèdia de la condició absurda de l'home en un món que aparentment no té cap sentit.

Donald Rackin, *El viatge d'Àlícia al fons de la nit*

■ Per convertir-nos en nens, Carroll primer ens fa adormir. "*Avall, avall, avall. No s'acabarà mai, la caiguda?*". Avall, avall, avall, caiem en aquest món terrorífic, salvatgement incongruent i tanmateix perfectament lògic, on el temps tan aviat s'accelera com es queda suspès; on l'espai s'exemplifica i es contreu. És el món de la son; és també el món dels somnis. Els somnis arriben sense cap esforç conscient; el conill blanc, la morsa i el fuster, tots ells transformant-se i convertint-se l'un en l'altre; arriben fent salts i tombarelles dins la ment. És per aquest motiu que els dos llibres d'Àlícia no són llibres per a nens; són llibres on ens convertim en nens. El President Wilson, la Reina Victòria, l'escriptor més reconegut del Times, el difunt Lord Salisbury –no importa l'edat que tinguem, ni si ets molt important o insignificant: et converteixes en una criatura. Ser nen és ser molt literal; és trobar-ho tot tan estrany que res no et sorprèn; no tenir cor, no tenir pietat, però ser tan apassionat que un gest o una ombra cobreixen el món sencer de tenebres. És ser Àlícia al país de les meravelles.

Virginia Woolf, *Lewis Carroll*. ■

QUATRE APUNTS SOBRE ÀLÍCIA

■ L'obra de Lewis Carroll ho té tot per satisfer el lector actual: llibres per a nens, preferentment per a nenes; esplèndides paraules insòlites, esotèriques; claus, codis i desxiframents; dibuixos i fotografies; un contingut psicoanalític profund; un formalisme lògic i lingüístic exemplar. I més enllà del plaer actual, alguna cosa diferent: un joc del sentit i del sense-sentit, un caos-cosmos. Però les núpcies del llenguatge

i l'inconscient s'han consumat i celebrat ja de tantes maneres, que ara cal indagar en què van consistir precisament en Lewis Carroll; què van consumir i què van celebrar en ell, gràcies a ell.

Gilles Deleuze, *Lògica del sentit*

■ La millor manera de descriure les *Aventures d'Àlícia al país de les meravelles* i *A l'altra banda del mirall* és com un angoixós periple a través de l'infern